

Englene ved Mons

Et essay

Af Jens Ellekær

Appendiks: novellen *Bueskytterne* af Arthur Machen.

Det første større slag mellem tyske og britiske styrker under Første Verdenskrig fandt sted ved den sydbelgiske mineby Mons den 23. august 1914. De tyske tropper rykkede sydpå gennem Belgien, og Den Britiske Ekspeditionsstyrke (*British Expeditionary Force*, BEF) var som venstre fløj i den fransk-britiske opstilling rykket et lille stykke ind i Belgien og var gået i stilling langs Mons-Condé-Kanalen.

På tysk side var det 1. Armé, hærens fløjarmé på højre fløj, som med sine omkring 160.000 mand af hovedsageligt værnepligtige og mobiliserede rykkede frem mod den franske grænse. Armeen havde til opgave at gå vest om Paris for derefter at dreje mod øst for at omslutte den franske hær og var derfor den stærkeste armé i den tyske kamporden.

Over for denne stod BEF med kun 80.000 mand – alle hvervede soldater, idet Storbritannien i modsætning til de kontinentaleuropæiske stater ikke havde indført værnepligt.

Ved Mons har Mons-Condé-Kanalen en bugtning mod nord, og da BEF var opstillet langs kanalen, opstod der her en fremskudt position. Det var mod denne, at tyskerne koncentrerede deres angreb den 23. august, og de afgørende mål for angrebet var broerne over kanalen, som ikke var blevet sprængt. Det gik særlig hårdt for sig ved broen ved Nimy, som blev forsvaret af et enkelt kompagni fra 4. bataljon af Royal Fusiliers samt en maskingeværsektion.

Tyskerne betragtede den britiske hær som værende uddannet til at føre kolonikrige og forventede ikke i den at finde en stærk modstander på en europæisk slagmark. Den morgen fik de imidlertid en ubehagelig overraskelse: Skytteilden fra de professionelle soldater var både meget hurtig og meget træfsikker. De første tyske angreb, hvor tropperne rykkede frem i tæt orden, brød sammen under store tab.

De underlegne britiske styrker kunne dog ikke holde stand mod fornyede og bedre gennemførte tyske angreb. Ved Nimy-broen gik kampen hårdt ud over maskingeværsektionen. Sektionsføreren, løjtnant Maurice Dease, blev såret flere gange, men blev ved med at lede ilden fra sine to maskingeværer, indtil han blev ramt dødeligt. Da der blev givet ordre til tilbagetrækning, var hele sektionens mandskab dræbt eller såret. Imidlertid meldte menig Sidney Godley sig til med et af maskingeværerne at dække styrkens tilbagetrækning. Godley kæmpede videre, indtil han var såret og maskingeværet ødelagt; han blev af civile hjulpet ind til Nimy, hvor han efterfølgende blev taget tilfange af tyskerne. Dease og Godley blev tilkendt de to første Victoriakors, der blev uddelt under Første Verdenskrig.

Den tilbagetrækning, der blev indledt ved Mons, blev fortsat og strakte sig for briternes vedkommende over to uger og 400 kilometer. ”*The Great Retreat*” blev en udmattende affære med stadige kampe med de overlegne tyske styrker, som var i tæt forfølgning; men det lykkedes at bevare BEF’s kampkraft, således at de fransk-britiske styrker kunne standse den tyske fremrykning i slaget ved Marne, der blev indledt den 5. september.

Den 29. september samme år trykte den londonske avis *The Evening News* en novelle af den walisiske forfatter Arthur Machen med titlen ”*The Bowmen*” (Bueskytterne). Novellen var inspireret af kampene ved Mons og tilsat et element af det overnaturlige, som Machen var kendt for: Hårdt presset af den tyske overmagt påkalder en af de britiske soldater Sankt George, Englands skytshelgen, der dukker op på himlen fulgt af en skare af bueskytter, som med en regn af pile nedlægger tyskere i tusindvis. Den unavngivne soldat, som i novellen ser og hører – eller synes, at han ser og hører – bueskytterne, er ikke i tvivl om, at de er Henrik V’s berømte lang-

bueskytter fra slaget ved Agincourt i 1415, hvor deres indsats var afgørende for den engelske sejr.

Machens historie, der var skrevet som en øjenvidneberetning, var i avisen ikke blevet angivet som fiktion, hvilket førte til, at læsere kort efter skrev til ham og spurgte om kilder til beretningen. Machen lagde på ingen måde skjul på, at historien var fiktion. Senere bad flere sogneblade om tilladelse til at trykke historien, og en af præstereaktørerne ønskede at udgive historien i en pamflet hvori han i et forord ville redegøre for kilderne til den. Da Machen oplyste, at historien ingen kilder havde, svarede præsten, at han tog fejl, at historien var sand, og at han – Machen – blot havde bearbejdet en virkelig beretning. Herefter begyndte historien at leve et eget liv, og blandt de beretninger, der cirkulerede, var der også en, som fortalte, at der på slagmarken var fundet tyske soldater med sår fra pile.

Et halvt år senere, i april 1915, fremkom der en artikel i en provinsavis, hvori en miss Marrable fortalte, at hun havde mødt to britiske officerer, som begge berettede, at de havde set engle, som havde reddet den britiske venstre fløj under tilbagetrækningen fra Mons. Det var første gang, at engle blev nævnt i den sammenhæng. Kort efter fulgte artikler i to spiritualistiske tidsskrifter, som hævdede, at engle eller en anden form for

overnaturlige kræfter havde grebet ind og hjulpet de britiske soldater ved Mons. Begge de to tidsskrifter havde i efteråret kontaktet Machen for at få hans bekræftelse på, at historien var sand.

Herefter spredte historien sig hurtigt i flere versioner – flere engle, én engel, bueskytter – og blev set som et bevis på retfærdigheden i den britiske sag, og et udtryk for, at Gud var på de allieredes side. Historien fandt vej til mange prædikener og blev genstand for mange avisartikler; den boostede moralen på den britiske hjemme-front, da denne i 1915 var på et lavpunkt. Sidst på sommeren 1915 havde den antaget en karakter, hvor det, ifølge den britiske historiker Paul Fussell, var ”upatriotisk, nærmest forræderisk at tvivle på den”.

I takt med udbredelsen af historien dukkede der vidner op, bl.a. sygeplejerske Phyllis Campbell, som havde gjort tjeneste på en forbindeplads tæt på frontlinien under tilbagetoget fra Mons. Hun hævdede, at hun dér havde hørt sårede soldater tale om overnaturlige gestalter, som hjalp de britiske tropper, og hun beskrev det senere i en bog om hendes oplevelser ved fronten. Også soldater stod frem og berettede om en overnaturlig indgriben.

Arthur Machen var overbevist om, at det var hans fortælling, der lå bag troen på den guddommelige indgriben, og at hans spøgelsesagtige bueskytter langsomt var blevet forvandlet til

engle. I efteråret 1915 udgav han fortællingen i en antologi og forsynede den med et forord, hvor han slog fast, at den var ren fiktion.

Kan der være et andet grundlag for legenden om englene ved Mons? I nogle af varianterne optræder englene ikke under selve kampen ved Mons, men under tilbagetrækningen. De soldater, der udstod den lange tilbagetrækning, var udmattede og havde søvnunderskud. Det er kendt, at soldater i en sådan tilstand hallucinerer. Det er den umiddelbare forklaring, hvor skyer eller røg fra brande og artilleriild forvandles til engle eller bueskytter.

En mere farverig forklaring knytter sig til britisk krigspropaganda. Brigadegeneral John Charteris var chef for efterretningssektionen ved BEF. Under krigen skrev han til sin hustru et meget stort antal breve, som efter krigen blev udgivet i redigeret form. I et brev blot to uger efter kampen ved Mons nævner han historien om en engel, som skulle have grebet ind – altså på et tidspunkt, hvor historien ikke var dukket op noget andet sted. I et brev dateret 11. februar 1915 nævner Charteris igen englen, idet han udtrykker sin formodning om, hvorledes historien kunne være nået til et engelsk sogneblad. Men historien optrådte først i et sogneblad i maj måned. Det mærkelige er, at det ikke har været muligt at finde originalerne af de to breve.

Der er et par hentydninger til, at historien blev ”plantet” af en britisk officer. Således beretter

en feltpræst ved BEF, som efter sin hjemkomst til England i oktober 1915 omtalte englen i en prædiken, at en brigadegeneral havde fortalt ham, at to officerer under hans kommando var sikre på, at de ”så noget ved Mons”. Overvejelserne går så på, at Charteris i forbindelse med de udgivne breve har fremstillet nye breve og tilbagedateret disse med det formål at skabe belæg for oprindelsen af historien om englen.

Der er flere indikationer på, at Charteris var personligt involveret i udbredelsen af historien om en tysk ”Kadaverwertungsanstalt” (liggenanvendelsesanstalt) – en misinformation, ifølge hvilken tyskerne anvendte lig af dræbte soldater til forskellige formål. Skrønen gjorde stor skade på tysk omdømme i omverdenen. Og hvorfor så udbrede en positiv historie om guddommelig støtte til Storbritannien? I foråret 1915, da beretningen om Englene ved Mons virkelig fik vind sejlene, var der panik i London på grund af de begyndende zeppelinerangreb og generel frygt for udsultning på grund af den tyske ubådsblokade. Så der var god grund til at booste hjemmefrontens moral.

Englene ved Mons har fået en plads i britisk folkekultur, og der foregår stadig diskussioner om legendens oprindelse. Arthur Machens bueskytter kan have bidraget til den, men det er ikke usandsynligt, at legenden blev skabt som et usædvanligt stykke krigspropaganda.

Jens Ellekær
August 2014

Bueskytterne

En novelle

Af Arthur Machen

Oversat af Jens Ellekær

Kilde: *The Bowmen* blev trykt første gang i *The Evening News* den 29. september 1914

Arthur Machen, (1863-1947) var en walisisk forfatter og mystiker. Han er kendt for sine overnaturlige, fantasy- og gyserhistorier; hans gyserfortælling *The Great God Pan* (1890) har opnået klassikerstatus..

Det skete under de Firs Tusindes Tilbagetog, og censurens autoritet er grund nok til ikke at være mere præcis. Og det skete på den frygteligste dag i den frygtelige tid, den dag, hvor ødelæggelse og katastrofe var så nær, at deres skygge faldt over det fjerne London; og da nyheder var usikre, måtte mænds hjerter uvægerligt blive svage i deres bryst - som om hærens dødsqualer på slagmarken var trængt ind i deres sjæle.

På denne forfærdelige dag, hvor trehundredtusind soldater med al deres artilleri steg som en tidevandsbølge op mod den lille engelske styrke, var der ét sted i vor kamplinie, som mere end alle andre steder for en stund var i frygtelig fare, ikke blot for nederlag, men for fuldstændig tilintetgørelse. Med censurens og den militære ekspertises accept kan dette fremspring - måske - beskrives som en fremskudt stilling, og hvis dette hjørne blev knust eller gennembrudt, så ville hele den engelske styrke blive splittet, de allieredes venstre flanke ville blive rullet op, og et Sedan¹ ville uundgåeligt følge.

¹ Slaget ved Sedan den 1. september 1870 var det afgørende slag i Den Fransk-tyske Krig 1870-71. En fransk armé på 120.000 mand blev omringet og knust af preussiske tropper; kejser Napoleon III blev taget til fange. (Overs. anm.)

Hele morgenen havde de tyske kanoner tordnet og hvinet mod dette hjørne og mod de omkring tusind mand, som holdt det. Mændene spøjte ad granaterne, fandt på sjove navne til dem, væddede om dem og hilste dem med stumper af varietésange. Men granaterne fortsatte med at eksplodere, med at sønderrive gode englændere, med at rive bror fra bror, og i takt med kampens hede steg også det frygtelige bombardement. Der syntes ikke at være nogen hjælp. Det engelske artilleri var godt, men der var langt fra nok af det; det blev støt slået til gammelt jern.

Under en storm på havet opstår der et øjeblik, hvor folk siger til hinanden; ”Det er så slemt, at det ikke kan blive værre,” og så blæser der et vindstød, som er ti gange kraftigere end noget tidligere. Således var det i de britiske skyttegrave.

Der var i hele verden ikke taprere hjerter end hjerterne hos disse mænd, men selv de var skrækslagne, da det tyske bombardements helvede ramte dem, knuste dem og tilintgjorde dem. Og i dette øjeblik så de fra deres skyttegrave, at en vældig skare bevægede sig frem mod deres stillinger. Kun femhundrede af de tusind var tilbage, og så langt de kunne se, rykkede det tyske infanteri frem mod dem, kolonne efter kolonne, en grå verden af mænd, titusinde, som det senere skulle vise sig.

Der var intet håb. Nogle rakte hinanden hånden. En mand improviserede en ny version af slagsangen ”Farvel, farvel til Tipperary” og sluttede den med ”og vi skal aldrig nå dertil”. Og de fortsatte alle støt med at afgive ild. Officererne bemærkede, at en sådan mulighed for førsteklassens baneskydning aldrig ville komme igen; tyskerne faldt om række efter række; Tipperary-humoristen spurgte, ”Hvordan var det nu med Sidney Street?”² Og de få maskingeværer gjorde deres bedste. Men alle vidste, at det var nyttesløst.

² Sidney Street var den 2. januar 1911 scene for en seks timer lang ildkamp mellem politi, en trop soldater fra Scots Guards og en anarkistisk forbryderbande. (Forskning i russiske arkiver har senere givet belæg for, at lederen af banden, der var kendt som ”Peter the Painter”, var en lettisk socialist.) Banden havde to uger tidligere dræbt tre politimænd i forbindelse med et indbrud i en juvelérbutik. Forløbet gav inspiration til Alfred Hitchcocks film ”The Man Who Knew Too Much” – den originale fra 1934 med Peter Lorre i hovedrollen som bandechefen. (Overs. anm.)

De døde grå kroppe lå i kompagni- og bataljonsorden, men andre fortsatte med at komme frem og frem og frem, og de myldrede og steg op og bevægede sig fremad fra terrænet bagved og bagved igen.

”En verden uden ende. Amen”, sagde en af de britiske soldater lidt meningsløst, mens han tog sigte og skød. Og så kom han i tanke om – han siger, at han ikke forstår hvorfor – en ejendommeligt vegetarrestaurant i London, hvor han et par gange havde spist eksotiske retter med frikadeller af linser og nødder, der skulle tage sig ud som kød. På alle tallerkenerne i denne restaurant var der trykt et billede af Sankt George i blå med mottoet: *Adsit Anglis Sanctus Geogius*.

Må Sankt George altid stå englænderne bi. Denne soldat kunne tilfældigvis latin og andre nyttesløse ting, og nu, mens han skød mod sit mål i den fremadrykkende grå masse – 300 meter væk –, fremsagde han det fromme vegetariske ønske. Han blev ved med at skyde mod den samme mand, og til sidst måtte Bill på hans højre side klappe ham muntert på hovedet for at få ham til at stoppe, idet han bemærkede, at kongens ammunition jo kostede penge og ikke måtte spildes på at bore sjove mønstre i døde tyskere.

For mens den latinlærde fremsagde sin anrøbelse, følte han en mellemting mellem en sitren og et elektrisk chok gå gennem sin krop. I hans øren døde kamplarmen hen til en blid mumlen, og i stedet, fortæller han, hørte han en mægtig stemme og et råb højere end et tordenbrag, ”Stil op, stil op, stil op!”

Hans hjerte blev varmt som brændende kul, det blev koldt som is, idet han fornemmede, at et kaos af stemmer svarede hans kalden. Han hørte, eller syntes at høre, tusinder råbe: ”Sankt George! Sankt George!”

”Herre; gode helgen, bring os forløsning!”

”Sankt George for gode gamle England!”

”Vær hilset! Monsigneur Sankt George, stå os bi!”

”Hil dig Sankt George! Hil dig Sankt George! En lang bue og en stærk bue.”

”Himlens ridder, hjælp os!”

Og mens soldaten hørte disse stemmer, så han foran sig, på den anden side af skyttegraven, en lang linie af skikkelser med et lysende skær omkring dem. De var som mænd, der spændte buen, og med et nyt råb fløj deres sværm af pile syngende og hvislende mod de tyske skarer.

De andre mænd i skyttegraven blev ved med at skyde. De nærrede intet håb, men de tog sigte, som var de til skydning i Bisley.³ Pludselig kom der et meget vulgært udbrud fra en af dem. ”Det var pokkers!” brølede han til manden ved siden af sig, ”vi er sat’me supermænd! Se på de grå ... folkens, se på dem! Ser I dem? De falder ikke i snesevis, ikke i hundredvis; det er i tusindvis, er det. Se! Se! Der er forsvundet et helt regiment, mens jeg taler.”

”Hold kæft!” råbte den anden soldat, mens han tog sigte ”hvad vrøvler du om!”

Men i samme øjeblik, som han råbte dette, gav han et gisp af overraskelse, for de grå mænd faldt virkelig i tusindvis. Englænderne kunne høre de tyske officerers hæse råb og knaldene fra deres revolvere, når disse skød de tøvende, og stadig faldt række efter række til jorden.

Hele tiden hørte den latinkyndige soldat råbet:

”Hil dig! Hil dig! Monseigneur, kære helgen, kom hurtigt til vor redning! Sankt George, hjælp os!”

”Høje ridder, forsvar os!”

De syngende pile fløj så hurtigt og så tæt, at de formørkede himlen; de hedenske horder smeltede væk foran dem.

”Flere maskingeværer!” råbte Bill til Tom.

”Jeg kan ikke høre dem,” råbte Tom tilbage. ”Men gudskelov; de har fået nogen på skrinet.”

I virkeligheden lå der titusind døde tyske soldater tilbage foran den engelske hærs fremskudte stilling, og som følge heraf blev der ikke noget Sedan. I Tyskland - et land styret af videnskabelige principper - fastslog Den Store Generalstab,

---

³ Landsbyen Bisley i Surrey i Sydengland er hjemsted for skydebaner tilhørende *The National Rifle Association of the United Kingdom*. Skydebanerne blev indrettet i 1890 er stadig i brug. (Overs. anm.)

at de foragtelige englændere måtte have anvendt granater med en giftig gas, idet der ikke fandtes sår på ligene af de tyske soldater. Men den mand, som vidste, hvordan nødder smager, når de skal forestille at være kød, vidste også, at Sankt George havde bragt sine Agincourt-bueskytter⁴ til englændernes hjælp.

---

⁴ Slaget ved Agincourt i det nordvestlige Frankrig den 25. oktober 1415 fandt sted under Hundredårskrigen og resulterede i en engelsk sejr. En væsentlig del af den engelske kong Henrik V's hær bestod af langbueskytter, og deres indsats var afgørende for den talmæssigt underlegne engelske hær's sejr i kampen. (Overs. anm.)